

Marja Lahelma

Rappiosta renessanssiin: Nostalgia Suomen taiteen kultakausimyytin rakennusaineena
From Decline to Renaissance: Elements of Nostalgia in the Mythical Narrative of the "Golden Age" of Finnish Art

Suomen taidehistoriassa on vakiintunut käsitys 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta kansallisen taiteen kultakautena. Tässä artikkelissa tarkastellaan kultakausikertomuksen historiallista rakentumista nostalgian käsitteen valossa. Aineistona toimivat kahden sotienvälisen Suomen keskeisen taidevaikuttajan Onni Okkonen ja Ludvig Wennervirran kirjoitukset. Niiden pohjalta pyritään osoittamaan kultakausikertomuksen taustalla vaikuttavia ideologisia ja poliittisia aatteita, jotka nykynäkökulmasta näyttävät varsin epäilyttävinä. Okkonen ja Wennervirta vaalivat ajalleen tyyppillistä kansallishenkeä ja suhtautuivat mielenkiinnolla myös fasismin ja kansallissosialismin kaltaisiin ilmiöihin. Näitä kirjoittajia motivoi entistävä nostalgia, jonka tarkoituksena oli muodostaa menneisyydestä kuva, joka palvelisi nykypäivän tarkoituksia. He näkivät oman aikansa taiteen rappeutuneena, ja uskoivat uuden taiteen kukoistuksen olevan mahdollista vain jos taiteilijat kääntyisivät jälleen ammentamaan oman maansa luonnosta ja kansasta. Näitä myytin ulottuvuuksia ei enää tietoisella tasolla muisteta, mutta ne jatkavat elämäänsä myytin rakenteissa tavalla, jolla on vaikutusta myös nykypäivään. On pohdittava esimerkiksi kysymystä siitä, kuka saa kuulua siihen kansaan, jonka tuntoja kansallisen taiteen tradition ajatellaan ilmentävän. Tästä syystä on tärkeää tunnistaa kultakausikertomuksen myyttiluonne ja kohdistaa huomio sen historialliseen rakentumiseen.
Asiasanat: nostalgia, kultakausi, Onni Okkonen, Ludvig Wennervirta, Suomen taide, taidehistoria

In Finnish art history, the period around the beginning of the twentieth century has come to be known as the "Golden Age". This article examines the background of this historical narrative, identifying an element of nostalgia among its building blocks. Through an exploration of art history texts produced by two influential art historians and critics of the interwar period, Onni Okkonen and Ludvig Wennervirta, the article argues

that the Golden Age myth is founded on ideological and political currents that from today's perspective appear highly controversial and even shocking at times, such as Fascism and National Socialism. These authors were motivated by a sense of restorative nostalgia that sought to construct a usable past to serve as a foundation of a utopian future. These dimensions of the myth are no longer consciously remembered, but they affect our views of the past in ways that continue to influence today's world. Hence, to create a more inclusive view of the past, it is important to recognise the mythical nature of the Golden Age narrative and to pay attention to its historical foundation.

Keywords: nostalgia; the Golden Age; Onni Okkonen; Ludvig Wennervirta; Finnish Art; art history

Anna Hukka

Nostalgia identiteetin rakentajana:
Valev Uibopuun pakolaisvuosien kirjeenvaihto
*Nostalgia as a resource for identity construction:
Valev Uibopuu's correspondence in exile*

Virolainen kirjailija Valev Uibopuu (1913–1997) eli maanpaossa vuodet 1943–1991. Tältä ajalta häneltä on säilynyt aktiivinen kirjeenvaihto, joka on artikkelin keskeisin tutkimusaineisto. Tutkin, miten nostalgia rakentui ja ilmeni Uibopuun kirjeenvaihdossa sekä miten nostalginen kodin kaipuu toimi osana identiteetin rakennusta. Kirjeiden luennassa on auttanut hermeneuttinen ja empaattinen lähestymistapa.

Pakolaisvirolaisten jakama traumaattinen kodin menetys ohjasi Uibopuun ajatukset jatkuvasti menneeseen, ja Uibopuun kokemaa nostalgiaa kytkeytyikin vahvasti nostalgian sananmukaiseen merkitykseen – koti-ikävään. Siihen liittyivät kiinteästi aiemmat eletyt ja koetut paikat ja maisemat – ennen kaikkea lapsuuden kotitalo ja etelävirolainen luonto – sekä niihin liittyvät läheiset ihmiset.

Uibopuu pyrki säilyttämään menetetyt kotinsa miellesään muistelun ja unelmoinnin avulla. Hän keskittyi muistelussaan positiivisiin muistoihin, jolloin lapsuus muuttui ihannoiduksi. Samalla nostalgiseen muisteluun liittyi kuitenkin myös surun ja menetyksen tunteet. Uibopuu tiedosti menetyksen lopullisuuden – mennee-

seen paluun mahdollisuuden ja muistinsa muokkauksen ajan kuluessa, ja hänen nostalginen muistelunsa olikin siten reflektiivistä.

Nostalgisessa muistelussa Uibopuu hyödynsi erityisesti kirjeissä rakentuvaa sosiaalista tilaa sekä materiaa, kuten valokuvia ja esineitä, jotka muistuttivat entisestä. Siten hän saattoi säilyttää muistonsa kodista elävänä. Kertomalla, kuka oli ja mistä tuli, hän pystyi käsittelemään erosta johtuvaa traumaa ja pakolaisuuden synnyttämää häirittyä jatkuvuuden tunnetta ja näin edistää tunnetta eheästä identiteetistä.

Asiasanat: nostalgia, kirjeenvaihto, koti, identiteetti, pakolaisvirolaiset

Estonian writer Valev Uibopuu (1913–1997) lived in exile between 1943 and 1991. Throughout his exile, he conducted an active correspondence which lay the foundation for this article. I attempt to identify how nostalgia was presented and constructed in Uibopuu's correspondence, and how he used nostalgia as a tool for identity construction. The hermeneutic and empathetic approach has assisted me in examining the letters.

The nostalgia Uibopuu felt in exile was strongly linked to the literal meaning of nostalgia – homesickness. It was linked with previously lived and experienced places, especially with a childhood home and southern Estonian nature, as well as his relatives there.

Uibopuu tried to preserve his lost home by reminiscing and dreaming. In his nostalgic remembering, Uibopuu utilised the social space of letters and material that resembled the former, such as photographs and small objects. He could thus keep his memories of home vivid. Telling who he was and where he came from helped him deal with the trauma of separation and a disrupted sense of consistency regarding identity. He did this reflectively, feeling both comfort and pain.

Keywords: nostalgia; correspondence; home; identity; Estonians in exile

Jari Nikkola

Kaipuu ja muuttuvat identiteetit: Omaelämäkerrallinen näkökulma ylisukupolviseen amerikansuomalaisuuteen

Longing for identity: Notes on Finnishness and intergenerational change in Finnish-American life writing

Artikkeli analysoi amerikansuomalaisen omaelämäkerrallisen kirjoittamisen (*life writing*) nostalgia kuvausten piiristä nousevia suomalaisuuden merkityksiä, sukupolvista muutosta sekä tarvetta itseymmärryksen uudelleenmäärittelyyn alkuperäisen maahanmuuttokulttuurin jälkeisessä tilanteessa. Artikkelin aineistona toimivat Jingo Viitala Vachonin, Jane Piirron ja Inkeri Väänänen

Jensenin omaelämäkerralliset tekstit. Kirjoittajat edustavat toista ja kolmatta amerikansuomalaista sukupolvea. Nostalgia käsitetään artikkelissa kaksoisfunktion omaavaksi ilmiöksi, jota kuvaavat sekä positiiviset että negatiiviset tunteet.

Asiasanat: amerikansuomalaiset, nostalgia, itseymmärrys, etninen identiteetti, life writing, sukupolvinen muutos.

This article analyses interpretations of Finnishness and intergenerational change in Finnish-American life writers' nostalgic expressions. The writers included in the article are Jingo Viitala Vachon, Jane Piirto, and Inkeri Väänänen Jensen. Vachon and Väänänen Jensen represent second-generation Finnish-Americans. Piirto represents a third-generation Finnish-American. Nostalgia as a term is understood as having a "dual function", including both positive and negative connotations.

Keywords: Finnish Americans; Finnishness; nostalgia; ethnic identity; intergenerational change; life writing

Topi Vainikainen

Lauluihin varautunut menneisyys: Nostalgiset laulut muistin paikkoina KOM-teatterin esityksessä *Baikalin lapset*

Tonally charged: Nostalgic songs as sites of memory in KOM-teatteri's Baikalin lapset performance

Käsittelen artikkelissani nostalgisten laulujen merkitystä menneisyyttä käsittelevässä teatteriesityksessä. Analysoin helsinkiläisessä KOM-teatterissa vuonna 2002 ensi-iltansa saanutta esitystä *Baikalin lapset*, joka kahdessa toisiinsa kiertyvässä aikatasossa käsitteli taistolaisista liikettä ja sen muistamista. Esityksessä käytettiin paljon 1970-luvusta muistuttavia lauluja, jotka olivat esityksessä sekä mennyttä kuvittavia että tarinaa eteenpäin vieviä elementtejä. Hahmotan laulut muistin paikoiksi, jotka säilövät mennyttä aikaa. Kun lauluja kuunnellaan myöhemmin uudelleen, myös niihin sisällytetyt tunnekokemukset aktivoituvat uudelleen. Lähestyn lauluja tarkastelemalla niiden käyttöä pohdiskelevana nostalgiana, jossa korostuu menneeseen aikaan sisältyvän kaipausten ohella menneisyyden peruuttamattomuuden tunnustaminen. Todennan artikkelissani, että laulut ilmentävät esityksessä toisaalta kollektiivista ja toisaalta eksistentiaalista kaipausta. Samaan aikaan lauluja käytettiin välineenä ottaa kantaa kulttuurissa käytyyn keskusteluun taistolaisuuden perinnöstä, mitä voimisti myös esityspaikka, taistolaiseen kulttuuriliikkeeseen liitetty KOM-teatteri.

Asiasanat: teatteri, esitys, KOM-teatteri, muistin paikka, pohdiskeleva nostalgia, taistolaisuus

My article discusses the significance of nostalgic songs in a performance with the past as a central theme. I analyse *Baikalin lapset* (The Baikal Children), a performance which premiered in the Helsinki-based KOM-teatteri in 2002. The piece used two intertwining timelines to explore taistoism, a Finnish communist movement of the 1970s, and its remembrance. The performance featured several songs reminiscent of the 1970s, which served to illustrate the past and advance the plot. I interpret the songs as sites of memory where the past is stored. When the songs are heard again later, the emotional experiences contained in them are also reactivated. I examine the use of these songs as reflective nostalgia that emphasises the longing for times past, while acknowledging the irrevocability of history. My article proves that the songs have the capacity to convey both collective and existential yearning. In addition, I demonstrate how the songs were utilised to comment on the ongoing cultural debate about the legacy of taistoism, heightened by the historical context of KOM-teatteri as a cornerstone of the taistoist cultural movement.

Keywords: theatre; performance; KOM-teatteri; site of memory; reflective nostalgia; taistoism

Titta Kallio-Seppä, Juho-Antti Junno, Sanna Lipkin, Tiina Väre ja Annemari Tranberg
Kahdesti haudattu majuri Toll: Siunaamattoman maan hautakappeli esimerkkinä hautaustavan murrosajoista

The twice-buried Major Toll: Burial Chapel on Unblessed Land

Artikkeli käsittelee Vihdissä Kourlan kartanon mailla sijaitsevaa Toll-suvun hautakappelia. Kappelin rakennutti leski Catharina Charlotta Swedenmarck miehensä majuri Carl Fredrik Tollille (1718–1784) tämän poismenton jälkeen vuosina 1785–86. Rakennuttaminen tapahtui hautaustapojen murrosaikana, jolloin kirkkoon ja kirkkomaalle hautaaminen oli juuri kielletty, mutta aatelisto halusi edelleen tulla haudatuksi säätynsä arvoisesti. Tämän johdosta majuri Toll päädyttiin hautaamaan kahdesti. Ensimmäinen hän sai leposijan vastoin kieltoja Tenholan kirkossa sijaitsevasta suvun hautakammioista. Tämän jälkeen leski ryhtyi vastoin kirkon sääntöjä rakennuttamaan hautakappelia yksityiselle siunaamattomalle maalle. Lesken hankkeesta ja sen sallimisesta käytiin yli vuoden jatkunut huolestunut keskustelu Tenholan ja Vihdin seurakuntien papiston sekä konsistorin kesken. Lopulta siunaus kappelin rakentamiseen ja majuri Tollin siirtoon kappeliin hankittiin kuningas Kaarle III:lta. Tosin tuossa vaiheessa kappeli oli jo valmis ja majuri Toll siirretty sen kammioon maaliskuussa 1786.

Artikkelissa aatelisten hautaamisen aihetta käsitellään monitieteisen aineiston kautta. Kirjallisina lähteinä

käytetään seurakuntien ja tuomiokapitulin aineistoja. Vuonna 2020 Kourlan hautakappelissa tehty arkeologinen dokumentointi tuo puolestaan tietoa majuri Tollista sekä hänen hautaamiseensa liittyneestä materiaalisesta kulttuurista. Vainaja tunnistettiin osteologisen tutkimuksen sekä arkun nimikilven perusteella. Elinaikanaan majuri Toll on ollut noin 170 cm pitkä ja ihannepainoltaan hän ollut noin 74 kg. Hänen hampaistossaan on merkkejä karieksesta ja hampaiden elinikäisestä irtoamisesta. Vainajan yllä on säilynyt jäännöksiä silkkikankaasta ja jalassaan hänellä on neulotut sukat.

Arkeologinen tutkimus vahvistaa, että majuri Toll haudattiin kahdesti. Hautaamisten materiaalisena muistona ovat kaksi sisäkkäistä arkkua, jotka todistavat siirrosta. Sisempi arkku on ollut ajan tapan vuorattu palttinakankaalla, mistä kertovat punaiset sinettivaivat arkun reunalla. Sisemmän arkun kansi on kirkkoon hautaamisen vuoksi pysynyt puhtaana ja siinä on jäännöksiä kanteen kiinnitetyistä koristeista. Ulompi arkku on ollut siirtoa varten rakennettu karkeampitekoisen laatikko, jota on vuoltu sisäpinnoilla alkuperäisen arkun sovittamiseksi sen sisään.

Asiasanat: kirkkohautaus, hautakappeli, aateli, Kourla, Swedenmarck

Being buried twice is quite an extraordinary occurrence. In this study we focus on the private burial chapel of Kourla Manor in Vihti and one particular burial there in. Archeological fieldwork of Kourla chapel in 2020 revealed that one of the deceased was buried in double coffins, one inside another. Osteological analyses as well as written sources confirmed that the deceased in question was late Major Carl Fredrik Toll (1718–1784), whose widow Catharina Charlotta Swedenmarck had the burial chapel built against the rules of the Church. The rules regarding burials on unblessed land at the Kourla Manor, which occurred following the death of Major Toll. As the construction work continued, Major Toll was first buried inside the family crypt in Tenhola church, even though it was forbidden at the time. By using archaeological data and archival sources from Tenhola parish, this article concludes that the Kourla chapel is presumably the oldest example in Finland of a private burial chapel built on private land. The building was constructed during a time when the under-church-floor burials were forbidden in parishes and the elite had difficult time of accepting that they could not bury their relatives in family crypts under the churches any longer. The acceptance for building the Kourla chapel and relocating the coffin of Major Toll in the chapel was ultimately sought and obtained from the Swedish King.

Keywords: church burial; burial chapel; nobility; Kourla; Swedenmarck

Alina Kuusisto

Maakunnan neljä käännettä: Maakunnan käsite osana suomalaisen yhteiskunnan alueellistumista ja politisoitumista 1800-luvulla

The Four Turning Points of the Province: The Concept of the 'Province' as Part of the Regionalization and Politicization of Finnish Society in the Nineteenth Century

Artikkeli tarkastelee suomen kielen maakunta-sanan käyttöä 1800-luvun aikalaiskeskustelussa ja tunnistaa murtumakohtia, joissa sanan tietyt merkitykset ovat vahvistuneet ja toiset jääneet taka-alalle. Lähtökohtana on käsitehistorian ajatus yhteiskunnan muutoksesta kielellisten muutosten taustalla – käsitteet heijastavat menneisyyden ihmisten ymmärrystä todellisuudesta ja selittävät siten näiden toimintaa ja ajattelua. Maakuntaa voi pitää eräänlaisena suomen kielen avainkäsitteenä, joka on toisaalta itsestään selvä toisaalta monitulkintainen ja vaikeasti määriteltävä. Se on joutanut ja muovautunut tarpeen mukaan sekä tarjonnut poliittista ja diskursiivista käyttövoimaa tietyissä historiallisissa käännekohtissa. Maakunta-sanan kirjallista käyttöä ja merkityksiä 1800-luvun kielenkäytössä ei kuitenkaan ole aikaisemmassa tutkimuksessa tarkasteltu systemaattisesti. Myös kansakuntien sisäiset aluetasot ovat jääneet käsitehistoriallisessa tutkimuksessa verrattain vähälle huomiolle. Artikkelin johtopäätöksenä maakunta-sanan käytössä voi osoittaa neljä murrosvaihetta, joita ovat Suomen valtiolliseen asemaan liittynyt keskustelu, kansan merkityksen nousu fennomaanien poliittisen retoriikan kärkeen, maakunnallisuuden hyödyntäminen suomalaisuusaatteessa sekä maakuntien vahvistuminen tarkat rajat omaavina poliittisen, sosiaalisen ja taloudellisen toiminnan tiloina. Maakunta-sana on osa 1800-luvulla muovautuneiden ja toisiinsa kytköksissä olevien poliittisten, yhteiskunnallisten ja alueellisten avainkäsitteiden kenttää.

Asiasanat: maakunta, poliittinen tila, käsitehistoria

The article examines the use of the Finnish word 'province' in nineteenth century discourses and identifies turning points where certain meanings of the word have become stronger and others have fallen into the background. The starting point is the conceptual history's idea of social change in the background of linguistic changes – concepts reflect how people of the past understood the reality and thus explained their actions and thinking. Province can be considered a kind of key concept in the Finnish language, which is on the one hand self-evident, and on the other hand ambiguous and difficult to define. It has been flexible and shaped when needed and provided political and discursive power at certain historical turning points. However, the written use and meanings of the word 'province' in nineteenth century language have not been system-

atically examined in previous research. National sub-structures have also received relatively little attention in conceptual historical research. As the conclusion of the article, the four turning points can be shown in the use of the word 'province'. They point to the wide discourse related to Finland's political status, from the rise of the importance of the people, to the top of the political rhetoric of the Fennomans, the utilization of provincialism in Finnish nationalism, and the strengthening of the provinces as spaces for political, social and economic activity with exact boundaries. The word 'province' is part of the field as interrelated political, social and regional key concepts that took shape in the nineteenth century.

Keywords: province; political space; conceptual history

Ville Okkonen

Kaavailut kansakoulunopettajankoulutuksen sisäänoton poliittisista rajauksista ja vasemmistolaisen opettajien valvonta 1950- ja 1960-lukujen taitteessa

Isolation of the Left from the School System at the Turn of the 1960s

Tässä artikkelissa tarkastellaan oikeistolaisen Suomalaisen Yhteiskunnan Tuen ja Suojelupoliisin toimintaa opettajankoulutukseen vaikuttamiseksi 1950- ja 1960-lukujen taitteessa, tarkemmin laitavasemmiston eristämiseksi opettajankoulutuksesta. Aineistona käytetään SYT:n opettajankoulutuslaitosten johdolle järjestämiä neuvottelupäiviä sekä Suojelupoliisin opettajia koskevia ilmoituksia. Näkökulma tarkentaa kuvaa niistä koulumaailman konservatiivisista lähtökohdista, jotka innoittivat myöhemmin vasemmistolaistumiseen. Keskeisenä johtopäätöksenä on, että kommunisteja vastaan toimi epävirallinen, opettajankoulutuksen johdon organisoima virkakielto.

Asiasanat: kylmä sota, turvallisuuspoliisi, opettajankoulutus, kommunismi

This article examines the activities of the right-wing organization Suomalaisen Yhteiskunnan Tuki (SYT) and of the Security Police to superintend elementary school teacher training at the turn of the 1950s and 1960s. The angst of the organizations was the eventual entrance of the Left, especially communists, as teachers in elementary school system. The research material consists of the minutes of meetings by SYT and the leaders of teacher schools. In addition, the study utilizes Security Police's reports on possibly leftist teachers. The article will also demonstrate that these organizations also had cooperation. In these organizations the Communists were seen as a categorical threat – thus unfit to teacher posts. However, the concept of communism was in these con-

texts defined loosely, largely on the basis of traditional enemy images. The article hence fundamentally revives the previous research picture on the political characteristics of the Cold War Finnish school world. The main conclusion is that the above organizations seek to prevent the Left from accessing the teaching posts in elementary schools. However, such plans did not rely on law – and were both semi- and informal.

Keywords: Cold War; security police; teacher training; communism

Maiju Wuokko ja Marika Räsänen

Tieto, taito, into ja yhteisö: Yliopisto-opettajien näkemykset historian asiantuntijuudesta ja sen kehittymisen tukemisesta opintojen alkuvaiheessa

Knowledge, Skill, Motivation, and Community: University Teachers' Views on Expertise in History and its Development in the Early Stages of University Studies

Analysoimme yliopistoissa opettavien näkemyksiä historia-alan asiantuntijuuden luonteesta ja analysoimme, miten ensimmäisen vuoden opiskelijoiden asiantuntijuuden kehittymistä pyritään tukemaan. Aineistomme koostuu kymmenestä puolistrukturoidusta haastattelusta, joissa haastattelimme yhteensä 15 historian johdanto- tai orientaatiokurssien opettajaa seitsemässä suomalaisyliopistossa. Pedagogisen ja psykologisen asiantuntijuustutkimuksen valossa asiantuntijuuden keskeiset ulottuvuudet ovat teoreettinen, käsitteellinen tieto, käytännöllinen tieto, itsereflektointitaidot, sosiokulttuurinen ulottuvuus ja motivationaaliset tekijät. Historiallista ajattelua ja historia-alan asiantuntijuutta käsittelee lisäksi oma tutkimushaaransa. Haastateltavien käsitykset ovat linjassa aiemman historia-alan asiantuntijuutta tarkastelevan tutkimuksen kanssa. Haastateltavat huomioivat opetuksessaan kaikki asiantuntijuuden ulottuvuudet, joskin painotukset vaihtelevat. Sekä aiemman tutkimuksen että haastatteluiden perusteella epistemologinen ymmärrys historian luon-

teesta on historia-alan asiantuntijuuden keskiössä. Teoreettisen, käsitteellisen tiedon ulottuvuus ei kuitenkaan välttämättä kehity opiskelijoilla ensin. Käytännöllisen tiedon, itsereflektointitaitojen, yhteisöllisyyden ja motivaation ulottuvuudet voivat olla yliopisto-opintojen alkuvaiheessa ratkaisevampia, koska niiden varaan rakentuu myös epistemologisen ymmärryksen kartuttamisen pitkä prosessi.

Avainsanat: historia, yliopisto-opetus, johdantokurssi, asiantuntijuuden ulottuvuudet, historia-alan asiantuntijuus, historiallinen ajattelu

This article will analyse how university teachers characterise expertise in history and how they support its development for first-year history students. Our data consists of ten semi-structured interviews with 15 responsible teachers of introductory courses to historical research at seven Finnish universities. Pedagogical and psychological scholarship on expertise suggests that key dimensions of expertise include theoretical and conceptual knowledge, practical knowledge, self-reflection skills, sociocultural knowledge, and motivation. A body of literature has specifically focused on historical thinking and expertise in history. The views of our informants align with previous scholarship on expertise in history. The informants also address all dimensions of expertise in their teaching, although to varying extents. Based on both previous research and the interviews, an epistemic understanding of 'what history is' is at the core of historical expertise. However, our data suggests that the development of theoretical and conceptual knowledge may not be the primary focus at the early stage of university studies. Instead, the practical, sociocultural, self-reflective, and motivational dimensions may be more crucial as they lay the foundation for the long process of developing a professional historian's epistemic understanding and methodological skills.

Keywords: history; university teaching; introductory course; dimensions of expertise; expertise in history; historical thinking